

GROTE OF SINT-LAURENSKERK ROTTERDAM

CANTATEDIENST

ZONDAG 19 JANUARI 2025

19:00 UUR

JOHANN SEBASTIAN BACH

LIEBSTER JESU, MEIN VERLANGEN BWV 32

JOHANN HERMANN SCHEIN

WIE LIEBLICH SIND DEINE WOHNUNGEN

LIVESTREAM VIA: WWW.LAURENSVOCAAL.NL

Orgelspel Praeludium in g BuxWV 163 Dietrich Buxtehude (1637-1707)

Wij gaan staan

Bemoediging Onze hulp in de Naam van de Heer,
Die hemel en aarde gemaakt heeft.

Drempelgebed Heer onze God, vergeef ons al wat wij misdeden,
En laat ons weer in vrede leven, door Christus onze Heer,
Amen.

Lied Psalm 84

1 Gemeente

Psalm 84

LvdK

b: J. Wit
m: Genève 1562

1. Hoe lief-lijk, hoe goed is mij, HEER,
het huis waar Gij uw naam en eer
hebt la-ten wo-nen bij de men-sen.
Hoe brand ik van ver-lan-gen om
te ko-men in uw hei-lig-dom.
Wat zou mijn hart nog lie-ver wen-sen
dan dat het jui-chend U ont-moet
die le-ven zijt en le-ven doet.

2 Cantorij

Het heil dat uw altaar omgeeft
beschermt en koestert al wat leeft.
De mus, de zwaluw vindt een woning.
Haar jongen zijn in veiligheid.
Mij is een schuilplaats toebereid
in het paleis van U, mijn Koning.
Heil hen die toeven aan uw hof
en steeds zich wijden aan uw lof.

3 Gemeente

Welzalig die uit uw kracht leeft,
die naar uw tempel zich begeeft,
zijn hart wijst hem de rechte wegen.
Zij trekken op van overal
en, gaat het door het dorre dal,
dan valt op hen een milde regen.
Ja, in het hart van de woestijn
ontspringt een heldere fontein.

4 Allen

Van kracht tot kracht gaan zij steeds voort.
Hun lied weerklinkt van oord tot oord,
tot zij Jeruzalem betreden,
waar alle pelgrims binnengaan
om voor Gods aangezicht te staan.
Aanvaard, o Heer, ook mijn gebeden.
Verhoor mij, God van Israël,
die alles leidt naar uw bestel.

Wij gaan zitten

Gebed

Schriftlezing Lucas 2, vers 41-52

De twaalfjarige Jezus in de tempel

41 Zijn ouders gingen jaarlijks voor het pesachfeest naar Jeruzalem. 42 Toen Hij twaalf jaar was, maakten ze weer hun gebruikelijke pelgrimstocht. 43 Na afloop van het feest vertrokken ze naar huis, maar Jezus bleef in Jeruzalem achter zonder dat zijn ouders het wisten. 44 In de veronderstelling dat Hij zich bij het reisgezelschap bevond, reisden ze een hele dag voordat ze Hem overal onder hun verwanten en bekenden begonnen te zoeken. 45 Toen ze Hem niet vonden, keerden ze terug naar Jeruzalem om Hem daar te zoeken. 46 Na drie dagen vonden ze Hem in de tempel, waar Hij tussen de leraren zat, terwijl Hij naar hen luisterde en hun vragen stelde. 47 Allen die Hem hoorden stonden versteld van zijn inzicht en zijn antwoorden. 48 Toen zijn ouders Hem zagen, waren ze ontzet, en zijn moeder zei tegen Hem: 'Kind, wat heb Je ons aangedaan? Je vader en ik hebben met angst in het hart naar Je gezocht.' 49 Maar Hij zei tegen hen: 'Waarom hebt u naar Me gezocht? Wist u niet dat Ik in het huis van mijn Vader moest zijn?' 50 Maar ze begrepen niet wat Hij tegen hen zei. 51 Hij reisde met hen terug naar Nazaret en was hun gehoorzaam. Zijn moeder bewaarde alles wat er met Hem gebeurd was in haar hart. 52 Jezus groeide verder op en zijn wijsheid nam nog toe. Hij kwam steeds meer in de gunst bij God en de mensen.

Vertaling: De Nieuwe Bijbelvertaling 2021

Cantorij Wie lieblich sind deine Wohnungen J.H. Schein (1586-1630)

Wie lieblich sind deine Wohnungen, Herr Zebaoth!
Meine Seele verlangt und sehnet sich
nach den Vorhöfen des Herrn;
mein Leib und Seele freuen sich
in dem lebendigen Gott.
Denn der Vogel hat ein Haus funden,
Und die Schwalbe ihr Nest, da sie Junge hekken
Nämlich deine Altäre, Herre Zebaoth,
Mein König und mein Gott.

Overdenking

Inzameling der gaven

De opbrengst van deze rondgang is bestemd voor diaconie en kerkrentmeesters. In de collecte bij de uitgang wordt uw speciale gift gevraagd voor de aan deze Cantatedienst verbonden kosten (zie pagina 8 van deze liturgie voor meer informatie).

Orgelspel

Lied Lied 519

1 Cantorij

Gij die de ster van David zijt
en wijzen roept en dwazen leidt,
Gij hebt in duister U gewaagd
en naar de rechte weg gevraagd.

2 Gemeente

Gij die de Heer zijt en de Geest
die van de aanvang is geweest,
Gij hebt U onderworpen aan
de letter van ons voortbestaan.

3 Cantorij

Gij die de zin der schriften zijt,
Gods woord in alle eeuwigheid,
Gij hebt gehoorzaamheid geleerd,
een vuur van hoop heeft U verteerd.

4 Allen

O Zoon van God, ons aller hoofd,
gelijk een kind hebt Gij geloofd
en als een minnaar liefgehad
Jeruzalem uw moederstad.

Cantate Liebster Jesu, mein Verlangen BWV 32 J.S. Bach (1685-1750)

1. Aria Sopraan

Liebster Jesu, mein Verlangen,
Sage mir, wo find ich dich?
Soll ich dich so bald verlieren
Und nicht ferner bei mir spüren?
Ach! mein Hort, erfreue mich,
Laß dich höchst vergnügt umfängen.

2. Recitatief Bas

Was ists, dass du mich gesuchet?
Weißt du nicht, dass ich sein muss in dem, das meines Vaters ist?

3. Aria Bas

Hier, in meines Vaters Stätte,
Findt mich ein betrübter Geist.
Da kannst du mich sicher finden
Und dein Herz mit mir verbinden,
Weil dies meine Wohnung heißt.

4. Recitatief (Dialoog) Sopraan (Seele), Bas (Jezus)

Sopraan

Ach! heiliger und großer Gott,
So will ich mir
Denn hier bei dir
Beständig Trost und Hilfe suchen.

Bas

Wirst du den Erdentand verfluchen
Und nur in diese Wohnung gehn,
So kannst du hier und dort bestehn.

Sopraan

Wie lieblich ist doch deine Wohnung,
Herr, starker Zebaoth;
Mein Geist verlangt
Nach dem, was nur in deinem Hofe prangt.

Mein Leib und Seele freuet sich
In dem lebendgen Gott:
Ach! Jesu, meine Brust liebt dich nur ewiglich.

Bas

So kannst du glücklich sein,
Wenn Herz und Geist
Aus Liebe gegen mich entzündet heißt.

Sopraan

Ach! dieses Wort, das itzo schon
Mein Herz aus Babels Grenzen reißt,
Fass' ich mir andachtsvoll in meiner Seele ein.

5. Aria (Duet) Sopraan, Bas

Beide

Nun verschwinden alle Plagen,
Nun verschwindet Ach und Schmerz.

Sopraan

Nun will ich nicht von dir lassen,

Bas

Und ich dich auch stets umfassen.

Sopraan

Nun vergnüget sich mein Herz

Bas

Und kann voller Freude sagen:

Beide

Nun verschwinden alle Plagen,
Nun verschwindet Ach und Schmerz!

6. Koraal

**Mein Gott, öffne mir die Pforten
Solcher Gnad und Gütigkeit,
Laß mich allzeit allerorten
Schmecken deine Süßigkeit!
Liebe mich und treib mich an,
Dass ich dich, so gut ich kann,
Wiederum umfang und liebe
Und ja nun nicht mehr betrübe.**

Gebed

Stil gebed

Onze Vader

Wij gaan staan

Zending en zegen

aan deze dienst werkten mee

Lauren Armishaw *sopraan*
Berend Eijkhout *bas*
Laurensorkest
Laurensantorij
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Ds. Joas van der Schoot *voorganger*

volgende cantatedienst

zondag 16 februari 2025, 19:00 uur

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
Ich hab in Gottes Herz und Sinn BWV 92
Gregorio Allegri (1582-1652)
Miserere mei, Deus

Martha Bosch *sopraan*
Eduarne Ruiz Garcia *alt*
Francis Ng *tenor*
Henk Neven *bas*
Laurensorkest
Laurensantorij
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Ds. Harold Schorren *voorganger*

volgend concert van het Laurens Collegium

vrijdag 31 januari 2025, 20:15 uur

Igor Stravinsky (1882-1971)
Symphonie de psaumes
Ton de Leeuw (1926-1996)
Cinq hymnes
Hans Koolmees (1959)
That beautiful shore

Laurens Collegium
Berend Eijckhout *bariton*
Matthijs van Wijhe en Gulmira Issabekova *piano*
Arjan Roos en Nynke de Jong *slagwerk*
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*

De Doelen Rotterdam
Bestel kaarten via: www.dedoelen.nl

volgende evensong

zondag 2 februari 2025, 19:00 uur

Canto Chiaroscuro
Hayo Boerema *organist*
Guido Groenland *dirigent*
Ds. Mirella Klomp *voorganger*

volgend concert van de Laurensantorij

vrijdag 14 februari 2025, 20:15 uur

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Requiem KV 626

Laurensantorij
Codarts Kamerorkest
Richard Egarr *dirigent*

Grote of Sint-Laurenskerk Rotterdam
Bestel kaarten via: www.laurensvocaal.nl

belangrijke mededeling

Laurens Vocaal is voor de organisatie van de cantatediensten afhankelijk van particuliere giften en subsidies van diverse instanties, zoals het Fonds Podiumkunsten. Wij vragen voor deze cantatedienst uw vrijwillige gift aan de uitgang. Een cantatedienst kost gemiddeld € 11.000. Om uit de kosten te komen is een bijdrage van gemiddeld **€ 40** per bezoeker nodig! Wilt u uw gift voor deze cantatedienst liever overmaken? Dat kan op Iban nummer NL93 ABNA 0640755666, t.n.v. Stichting Laurens Vocaal te Rotterdam. U kunt nu ook direct geven via Tikkie. Zo werkt het: Open de camera-app van uw mobiel (of gebruik uw Tikkie-app of QR-scanner). Richt uw camera op onderstaande QR-code. De code wordt automatisch gescand.

De Stichting Laurens Vocaal Rotterdam is een culturele ANBI.
Alvast bedankt voor uw royale bijdrage!

Toelichting

J.S. Bach – Liebster Jesu, mein Verlangen BWV 32

Deze cantate werd voor het eerst uitgevoerd op 13 januari 1726, de eerst zondag na Epifanie (6 januari, drie koningen, doop, bruiloft in Kana).

De cantatetekstschrijver was Christian Lehms, van wie Bach meerdere libretto's componeerde, onder meer BWV 110, 57 en 151 alle drie voor Kerstmis; BWV 16 voor Nieuwjaar en BWV 13 voor de 2e zondag na Epifanie.

De cantate hoort tot het genre van de zogenaamde dialoogcantates, Bachs autografe partituur vermeldt de term Dialogus.

Bruidsmystiek als inspiratiebron

De vier bewaard gebleven cantates in dit genre zijn solocantates, steevast voor sopraan en bas. Dat laatste hoeft niet te verbazen wanneer we bedenken dat het om een (figuurlijke) dialoog gaat tussen de ziel en Jezus, waarbij Jezus volgens de traditie altijd door een bas gezongen wordt (Vox Christi) en de ziel door een sopraan.

De libretto's van deze dialoogcantates blijken steeds ontleend te zijn aan het Hooglied, de bundel Oosterse liefdespoëzie uit het Oude Testament. En het was Bernard van Clairveaux, abt van het klooster van Citeaux (1112-1153), die een allegorisch-mystieke uitleg gaf aan die bundel hooggestemde lofliederen die volstrekt ondubbelzinnig over concrete, aards-lichamelijke liefde gaan.

Wat moet verstaan worden onder allegorisch-mystiek? **Allegorie** berust op vergelijkende beeldspraak die het hele werk door (in dit geval dus het Hooglied) volgehouden wordt. Dit in tegenstelling tot de vergelijkende beeldspraak die eenmalig is. Bijvoorbeeld: "Precies op dat ogenblik kwamen er enige farizeeën die tegen hem zeiden: 'Vertrek, ga weg van hier, want Herodes wil u doden!' Hij antwoordde: 'Zeg tegen die vos: "Let op, ik drijf demonen uit en vandaag en morgen genees ik mensen, en op de derde dag bereik ik de voltooiing." (Luc. 13: 32). Herodes als een vos, niet letterlijk, maar wel met diens streken en trekken.

Mystiek betekent in dit verband: grenzen van de voorhanden realiteit overstijgend.

In Bernards allegorisch-mystieke omzetting zijn de geliefden uit het Hooglied geworden tot Bruid (ziel) en Bruidegom (Jezus). We kunnen ook zeggen dat zich in de persoon van Bernard van Clairveaux een beweging van gevoelsmystiek baan breekt in het bijzonder in de vorm van bruidsmystiek.

Op de achtergrond staat een al sinds eeuwen zich ontwikkelend proces van verinnerlijking en individualisering van het geloofsleven als gevolg van de ervaring van een steeds nabijer Jezus.

Wat heeft dit met het libretto van de Bachcantate te maken? Alles. Want deze erotisch gekleurde mystiek van het Hooglied blijkt in de 17e eeuw (denk bijvoorbeeld aan Paul Gerhardt) en ook bij librettisten uit de 18e eeuw weer een grote rol te spelen. En er is nog iets opvallends.

Zoals in de eerste helft van de twaalfde eeuw Bernards gevoelsmystiek een verschijnsel was dat gelijktijdig met de Scholastiek (kerkelijke schoolwetenschap met het doel de redelijkheid van het dogma aan te tonen) optrad, zo zien we dat in de eerste helft van de 17e eeuw een daarmee vergelijkbare constellatie optreedt. De verinnerlijking en nadruk op het gevoelselement in de persoonlijke doorleefde vroomheid zoals dat in het piëtisme (Pietas = vroomheid) gestalte kreeg was een gelijktijdig en ook zeer kritisch verschijnsel tegenover de verstarde Lutherse orthodoxie van die tijd.

Tekst

Uitgangspunt voor het libretto vormt het verhaal van De twaalfjarige Jezus in de tempel (Luc. 2, 41-52).

Maar de librettist zegt dat het verhaal eerder gaat over de zoekgeraakte Jezus. De zoekgeraakte Jezus is, zoals we zagen, de geliefde, de Bruidegom in de traditie van de Bernardische uitleg van het Hooglied. En dat wordt al snel duidelijk bij de eerste aria voor sopraan (de ziel, de bruid) die haar vertwijfeling tot uitdrukking brengt omdat haar geliefde (Jezus, de Bruidegom) spoorloos zoek is. Het daaropvolgende recitatief is een citaat uit Lucas 2: 49 "Maar hij zei tegen hen: 'Waarom hebt u naar me gezocht? Wist u niet dat ik in het huis van mijn Vader moest zijn?'"

De basaria zinspeelt op psalm 84 ('Vaters Stätte', 'meine Wohnung'), die in het erop volgende dialoog-recitatief met twee verzen wordt geciteerd. Intussen houdt de librettist vast aan de oorspronkelijke uitleg van de bruidsmystiek vast:

Ach! Jesu, meine Brust liebt dich nur ewiglich. (sopraan)

*So kannst du glücklich sein,
Wenn Herz und Geist
Aus Liebe gegen mich entzündet heißt.* (bas)

In dit dialoog-recitatief zegt de Bruidegom Jezus tot de geliefde Bruid: "als je radicaal afstand neemt ('verfluchen') van het wereldse geklets ('Erdentand') en slechts deze woning binnengaat, dan zal je hier en ginds kunnen standhouden." En aan het slot van dit recitatief horen we de ziel zingen:

*Ach! dieses Wort, (van Bruidegom Jezus) das itzo schon
Mein Herz aus Babels Grenzen reißt,
Fass' ich mir andachtsvoll in meiner Seele ein.*

Geparafraseerd: "Alles wat zich binnen de grenzen van Babel bevindt, dus de hele wereld, is het toonbeeld van verdorvenheid. Dit woord trekt mij daaruit, ik grijp het met volle toewijding aan in mijn ziel".

De cantatetekst besluit dan in het slotduet met een extatisch slot:

Nun will ich nicht von dir lassen, (sopraan)
Und ich dich auch stets umfassen. (bas)

Natuurlijk, zoals de preken hebben de libretto's vrij nauwkeurig het levensklimaat en de retorische stijl van hun tijd gevolgd. Het kan eigenlijk niet anders, zo moet het ook zijn. Iets anders is de vraag of de spiritualiteit (= geloofshouding, geesteshouding, levenspatroon) die uit een bepaald libretto spreekt niet blokkerend werkt omdat de librettist de luisteraar een kant opstuurt die haaks staat op de wijze waarop hij zijn eigentijdse werkelijkheid beleeft. Wat natuurlijk ook weer niet anders kan. Bovendien zal vaak ook de tegenwoordige bijbelexegese een andere kant uitwijzen dan de 18e-eeuwse librettist en ook daarvan geldt: het kan niet anders, zo moet het zijn.

Maar als je dan om zo te zeggen de librettist de ruimte geeft om te zeggen wat hij naar voren wil brengen dan valt het op dat hij er wel in geslaagd is een mooie opbouw te realiseren. Het geheel heeft iets procesmatig, er zit ontwikkeling in, waarbij ik het dialoogrecitatief als het dramatisch keerpunt beschouw.

Muziek

De aria waarmee de cantate opent is van onbegrensde schoonheid. De muziek doet denken aan de (wereldlijke) bruiloftscantate 'Weichet nur, betrübte Schatten' BWV 202. Zo vreemd is dat niet, want Bach componeerde niet anders voor kerk of voor hof.

Misschien hebben we hier wel – muzikaal beschouwd – het belangrijkste stuk uit de cantate. Een sublieme dialoog tussen hobo en zangstem alsof het improvisaties zijn, ondersteund door korte accoorden van het strijkorkest. De muziek is sublieme uitdrukking van de vraag van de zangstem (de 'ziel'): "Liebster Jesu, mein Verlangen, sage mir, wo find ich dich?" Op deze vraag antwoordt de bas (Jezus) in het daarop volgend recitatief (2): "Was ists, daß du mich gesucht? Weißt du nicht, daß ich sein muß in dem, das meines Vaters ist?" (Luc. 2: 49). Zoals in de passioen wordt ook nu de stem van Christus door de bas gezongen.

De aria die hierop volgt (3) is de bekrachtiging van het boven gezegde Bijbelwoord. Deze aria is voor bas met zeer levendige bijna virtuose vioolsolo en continuo (orgel en cello). Bij het woord betrübt horen we steeds een mineurwending.

In het middelpunt van het volgende recitatief, een dialoog tussen sopraan (de 'ziel') en bas (Jezus) staat het al genoemde citaat uit psalm 84: "Wie lieblich ist doch deine Wohnung". Hier krijgt de muziek de vorm van een arioso d.w.z. het midden tussen recitatief en aria. Muzikaal ook weer een hoogtepunt met opvallende tekstuitbeelding bij freuet en lebendigen Gott.

De dialoog komt tot een afsluiting in de laatste aria (5) voor sopraan, bas en orkest. "Nun verschwinden alle Plagen. Nun wird ich nicht von dir lassen, und ich dich auch stets umfassen". Muziek van een bijna uitgelaten vrolijkheid, tot uitdrukking komend vooral door de dansende en rijkelijk van toonladderpassages voorziene partij van de eerste violen.

De vrolijkheid wordt als het ware nog verdiept door het slotkoor (6) waar Bach gebruik maakt van de twaalfde strofe van een lied van Paul Gerhardt op de melodie van psalm 42 Mein Gott, öffne mir die Pforten solcher Gnad und Gültigkeit.

Barend Schuurman uit zijn boek *Bachs cantates toen en nu*

J.H. Schein – Wie lieblich sind deine Wohnungen

Bij het doorlezen van de cantatetekst lag het voor mij voor de hand om een bijpassende compositie te zoeken op de tekst van psalm 84. Als eerste schoot vanzelfsprekend het 4^e deel uit *Ein Deutsches Requiem* van Brahms door mijn hoofd. Maar na verder zoeken kwam het motet van Schein naar boven dat we vandaag uitvoeren. Muziek van Schein en Bach is altijd een mooie combinatie. Schein was van 1616 tot aan zijn dood in 1630 cantor van de Thomaskirche in Leipzig, een functie die Bach een kleine eeuw later zou bekleden. Maar het oeuvre van Schein is ook een wezenlijk schakeltje in de ontwikkeling van de barokmuziek naar het ultieme hoogtepunt van Bach's composities.

Van Schein voerden wij de afgelopen jaren regelmatig delen uit diens *Israelsbrunnlein* (1623) uit. Deze bekende cyclus bestaat uit een reeks vijfstemmige motetten op Bijbelteksten met begeleiding van de basso continuo. Het zijn zeer kunstig gemaakte werken waarin tekstuitdrukking een belangrijke rol speelt. Schein gebruikte een keur van muzikale motieven en harmonieën om de tekst expressief te toonzetten.

Het motet dat we vandaag uitvoeren is niet afkomstig uit deze cyclus maar staat op zichzelf en lijkt in 1628 te zijn gecomponeerd voor de begrafenisdienst van Maria Magdelene von Claußbruch. Het motet is geschreven voor vierstemmig koor en basso continuo. Schein gebruikt dezelfde structuur als in het *Israelsbrunnlein* maar dit motet is eenvoudiger van opzet. We horen afwisselend polyfone (de stemmen zijn door elkaar geschreven) en homofone (alle stemmen staan min of meer boven elkaar) passages. De relatie woord-toon is duidelijk. Het *lieblich* krijgt een licht slepende toonzetting terwijl de muziek meer in beweging komt waar de tekst spreekt van *Leib und Seele freuen sich*. Als het in de tekst gaat over de vogel en de zwaluw dan kwinkeleren de nootjes er vrolijk op los. Aan het einde van dit korte motet keert de beweging van het begin weer terug op de tekst *mein König und mein Gott*. Zo waarborgt Schein een mooie muzikale balans en vestigt hij en passant de aandacht op de kern: *Wie lieblich sind deine Wohnungen, Herre Zebaoth. Mein König und mein Gott*.

Wiecher Mandemaker